

Srovnání pravomoci rozhodce podle českého a francouzského práva

JUDr. Ing. Miloš Olík

I. Úvod

Rozhodčí řízení („arbitráž“) je alternativním způsobem řešení sporů. Jeho moderní historie začala s hospodářským rozvojem po 1. světové válce, jeho obliba celosvětově stoupá a v mezinárodní obchodní sféře již postupně vytlačuje klasickou soudní jurisdikci.

II. Rozhodčí smlouva jako základ pravomoci rozhodce

Pravomoc rozhodčího soudu vyplývá zejména z rozhodčí smlouvy, která je základem pravomoci rozhodce. Bez uzavření platné a přípustné rozhodčí smlouvy není rozhodce rozhodcem a nemá právo rozhodovat ve sporu o právech a povinnostech stran. Proto je třeba nejdříve podrobně rozebrat význam a přípustnost rozhodčí smlouvy, aby poté mohla být blíže zkoumána podstata a režim pravomoci rozhodců. Pojem *rozhodčí smlouva* je sice používán v českém zákoně č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve

znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoŘŘ“), prvně v ustanovení § 2 odst. 1 ZoŘŘ, nicméně není tímto zákonem definován a jako takový může zahrnovat všechny typy rozhodčích smluv, jimiž jsou samostatná rozhodčí smlouva, rozhodčí doložka (není samostatná) a smlouva o rozhodci.

V praxi je nejčastěji se vyskytujícím typem rozhodčí smlouvy rozhodčí doložka.

II.I. Právo rozhodné pro rozhodčí smlouvu

Pravomoc rozhodců je založena výhradně na základě rozhodčí smlouvy. Proto je jako první nutné stanovit jaké právo je rozhodné pro určení přípustnosti rozhodčí smlouvy. V praxi se vyvinulo více metod pro určení pravidel, jakými se bude řídit režim rozhodčí smlouvy.

V České republice se používá výhradně metoda kolizní. Kolizní metoda spočívá v tom, že kolizní norma určuje právo rozhodné pro rozhodčí smlouvu. Tato metoda umožňuje, aby se rozhodčí smlouva řídila právem, které k ní má užší

vztah než právo soudu, který rozhoduje např. o platnosti rozhodčí smlouvy (*lex fori*). Výhodou této metody je její předvídatelnost pro strany rozhodčí smlouvy a následná právní jistota v těchto vztazích. Nevýhodou ovšem může být možná roztržičnost právní úpravy vedoucí k tomu, že např. k posouzení platnosti rozhodčí smlouvy bude použito více právních řádů, podle toho na co ukáže kolizní norma. Na základě ustanovení § 37 odst. ZoŘŘ použijí rozhodci právo určené kolizními tuzemskými právními předpisy, pokud si strany samy nezvolí právo, kterým se bude řídit rozhodčí řízení.

Ve Francii se do 70. let XX. století také používala výhradně metoda kolizní. Nicméně, zejména na základě judikatury, se vyvinuly ještě dvě alternativní metody pro posouzení pravidel rozhodčí smlouvy. Přispěl k tomu režim právních enkláv z doby francouzských kolonií. „Právo enkláv se však víceméně přizpůsobuje právnímu myšlení území, které je obklopuje“.¹⁾ Nové metody měly přispět ke zjednodušení a odstranění výše zmíněné možné roztržičnosti posuzování přípustnosti rozhodčí smlouvy, ale na rozdíl od předvídatelných kolizních norem ohrožují právní jistotu. Tyto metody se nazývají metoda přímá a dále metoda absence no-

1) Bílý, J.: *Základy právních nauk*. Praha, ČZU 2004. s. 80.

rem. Obě metody jsou si v hrubých rysech podobné, dá se říci, že metoda absence norem je pokračováním trendu nastoleném metodou přímou.

Podstatou přímé metody je použití přímých norem (tzv. *règles matérielles*), za což je považováno posouzení existence a platnosti rozhodčí smlouvy nezávisle na určení rozhodného práva. Vyústěním této metody je vytvoření přímé normy autonomie rozhodčí smlouvy, podle které je rozhodčí doložka platná nezávisle na smlouvě hlavní, v které je obsažena. Použitím této metody rozhodci vycházejí při posouzení její platnosti hlavně z vlastního textu rozhodčí smlouvy, který je vykládán ve prospěch její platnosti, přičemž odhlížíjí i od norem právního řádu rozhodného pro rozhodčí smlouvu. Užíváním přímé metody dospěla francouzská judikatura až k metodě absence norem, která platnost rozhodčí smlouvy abstrahuje od všech národních právních norem a rovnou presumuje platnost rozhodčí smlouvy.

II.II. Přípustnost rozhodčí smlouvy

Bylo by logické, kdyby se přípustnost rozhodčí smlouvy řídila obecně právem rozhodným pro samotnou rozhodčí smlouvu. Obecně je však zastáván názor, že v tomto případě by byl dán až příliš velký prostor pro autonomii vůle stran a mohlo tímto způsobem docházet

k nežádoucímu obcházení imperativních norem vnitrostátního práva, které by jinak znemožňovaly v konkrétním případě uzavření rozhodčí smlouvy. Proto čl. 5 odst. 2 písm. a) Newyorské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z 10. 6. 1958 (dále jen „NYÚ“)²⁾ stanoví, že právo soudu, který rozhoduje o uznání a výkonu rozhodčího nálezu, je právem rozhodným pro přípustnost rozhodčí smlouvy. Česká republika a Francie jsou smluvními stranami NYÚ, proto je jejich úprava v souladu s touto konvencí a přípustnost rozhodčí smlouvy se posuzuje dle *lex fori* (právo místa soudu). Tato metoda skrývá dvě úskalí. Hlavním je nejistota přípustnosti rozhodčí smlouvy v závislosti na místní úpravě státu, kde má být rozhodčí nález vykonán. Druhým úskalím je, že právní řád *lex fori* často nemá žádnou blízkou vazbu na právní řád sporu samotného.

V českém právním řádu se dle ustanovení § 36 odst. 1 ZoŘŘ posuzuje přípustnost rozhodčí smlouvy dle tohoto zákona, což znamená výlučné použití práva *lex fori* pro posouzení přípustnosti. Francouzské právo je v tomto ohledu liberálnější, neboť ve vztazích s mezinárodním prvkem nepoužívá přísné podmínky

2) Vyhláška č. 74/1959 Sb. ze dne 6. listopadu 1959 o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů.

vnitrostátního práva, čímž se přibližuje metodě absence přímých norem. Francouzská liberální úprava je přesto v souladu s NYÚ, neboť ta zakazuje pouze stanovení *podstatně tížších podmínek* pro uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů, než jsou stanoveny ohledně národních rozhodčích nálezů (čl. III NYÚ) a naopak stanoví výhradu příznivějšího vnitrostátního práva (čl. VII odst. 1 NYÚ).

Výše zmíněnými metodami se určí rozhodné právo pro rozhodčí smlouvu, jež tvoří právní režim rozhodčí smlouvy. Jen platná rozhodčí smlouva může vyvolat požadovaný účinek, kterým je delegace pravomoci rozhodování sporu od obecných soudů k rozhodčímu soudu či rozhodcům.

II.III. Podmínky platnosti rozhodčí smlouvy

Podmínky platnosti rozhodčí smlouvy je možno rozdělit na dvě části. První část tvoří podmínky obecné, které v podstatě odpovídají podmínkám platnosti běžných soukromoprávních smluv. Sem patří forma smlouvy, dále splnění obecných náležitostí právních úkonů a způsobilost stran uzavřít smlouvu. Druhou částí pak jsou specifické podmínky pro rozhodčí smlouvy, což je samotná přípustnost rozhodčí smlouvy.

První podmínkou jsou obecné náležitosti právních úkonů, což znamená, že rozhodčí smlouva uzavřená

mezi dvěma a více stranami musí jasně vyjadřovat jejich vůli řešit spory v rozhodčím řízení, s tím že musí splňovat obecné náležitosti vůle a shody projevu a vůle dle občanských zákoníků obou zemí. V české úpravě je to požadavek ustanovení § 37 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ObčZ“), který k platnosti právních úkonů stanoví, že musí být učiněny svobodně a vážně, určitě a srozumitelně. Francouzský nový zákoník občanského procesu (dále jen „NCPC“) upravuje podmínky platnosti smluv obecně stejným způsobem v článcích 1108 až 1122.

II.IV. Forma rozhodčí smlouvy

Co se týče formy rozhodčí smlouvy, tak NYÚ v čl. II odst. 2 vyžaduje v zásadě písemnou formu rozhodčí smlouvy. Rozhodčí smlouva musí být obsažena ve smlouvě nebo dokumentu podepsaném oběma stranami, nebo být výsledkem „výměny písemných projevů, které nemusí splňovat náležitost podpisu“. Podle ZoRŘ v souladu s NYÚ musí být rozhodčí smlouva uzavřena písemně, jinak je neplatná (§ 3 odst. 1 ZoRŘ). Za písemnou formu se považuje i tehdy, „je-li rozhodčí smlouva sjednána telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení jejich obsahu a určení osob, které roz-

hodčí smlouvou sjednaly“.³⁾ Francouzská úprava je striktní co se týče požadavků pro vnitrostátní rozhodčí smlouvu, kde požaduje písemnou formu, ovšem v oblasti mezinárodních rozhodčích smluv (resp. rozhodčích smluv s mezinárodním prvkem) je benevolentnější. Ačkoliv je dle judikatury preferována písemná forma, tak je připouštěna i ústní forma odkazu na rozhodčí smlouvu, která ovšem již musí být písemná.

II.V. Způsobilost stran uzavřít rozhodčí smlouvu

Další podmínkou platnosti rozhodčí smlouvy je způsobilost stran uzavřít rozhodčí smlouvu. V českém právu tato způsobilost vychází z obecných náležitostí ObčZ. První podmínkou pro uzavření smlouvy je na základě ustanovení § 38 odst. 1 ObčZ zletilost. Výše zmíněný paragraf stanoví: „Neplatný je právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům“. Tato způsobilost se dle českého práva nabývá v plném rozsahu zletilostí (obecně dovršením 18 let věku). Za právnické osoby činí tyto úkony jejich statutární orgány. Francouzskou úpravu dle NCPC není třeba rozvádět, protože se v článcích 1123 až 1125 v zásadě shoduje s českou.

³⁾ § 3 odst. 1 ZoRŘ

II.VI. Arbitrabilita sporu

Aby byl spor přípustný dle českého práva, tak musí splňovat podmínky stanovené v ustanovení § 2 odst. 1 ZoRŘ, který vymezuje okruhy sporů disponující tzv. „arbitrabilitou“, což je vlastnost sporu být přípustným pro řešení rozhodčím soudem. Musí se jednat o majetkové spory mezi stranami, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc obecnému soudu.

V režimu francouzského práva je stejně jako v České republice přípustnost rozhodčí smlouvy podmínkou její platnosti a tudíž i podmínkou pravomoci rozhodčího soudu. Rozdílem je, že podléhá jinému režimu než platnost rozhodčí smlouvy podle závazkového práva. Jak již bylo zmíněno v části týkající se formy rozhodčí smlouvy, uplatňuje francouzské právo méně přísné podmínky na přípustnost mezinárodní rozhodčí smlouvy, než na přípustnost vnitrostátní rozhodčí smlouvy. V oblasti mezinárodních arbitrází ve Francii vše závisí pouze na mezinárodním veřejném pořádku. Nepoužijí se tedy normy vnitrostátního francouzského práva. To je důsledkem ve Francii silně chápané zásady autonomie rozhodčí smlouvy vůči všem ostatním národním právním řádům. Arbitrabilita proto závisí pouze na mezích vyznačených francouzskou koncepcí mezinárodního veřejného pořádku.

II.VII. Účinky platně uzavřené rozhodčí smlouvy

Jak již bylo výše zmíněno, účinkem platně uzavřené rozhodčí smlouvy je přenesení pravomoci rozhodování o sporu mezi stranami z obecných soudů na smluvně dohodnuté soudy rozhodčí (resp. rozhodce). Toto přenesení pravomoci rozhodovat o sporu se dá rozložit na několik okruhů účinků v závislosti na okruhu dotčených subjektů.

Prvním okruhem subjektů jsou samotné strany, které uzavřely rozhodčí smlouvu. Těmto vzniká možnost předložit rozhodcům všechny spory vyplývající z okruhu dotčeném rozhodčí smlouvou. Z toho vyplývá, že dané spory jsou tímto vyjmuty z pravomoci rozhodování obecných soudů. Odejmutí pravomocí obecným soudům není absolutní, existují instituty, které obecným soudům dovolují přezkoumat pravomoc rozhodců ve věci a dále také povinnost soudů k součinnosti s rozhodčím řízením. V obecné rovině je povinností soudu, k němuž byla podána žaloba ve věci, ohledně které byla uzavřena platná rozhodčí smlouva, dané řízení zastavit, krom výjimek uvedených v zákoně.

Důležitým prvkem právní jistoty v rozhodčích smlouvách je zásada autonomie (separability) rozhodčí smlouvy. Podstata této zásady spočívá v rovině, že rozhodci jsou

oprávnění rozhodnout spor i v případě, kdy druhá strana namítá neexistenci nebo neplatnost hlavní smlouvy. Taková námitka se díky této zásadě nijak nedotkne platnosti rozhodčí smlouvy a tudíž ani na ní založené pravomoci rozhodců. Výjimkou z tohoto pravidla může být situace, v níž příčina neplatnosti hlavní smlouvy zasahuje zároveň i smlouvu rozhodčí, v ní obsaženou. Zásada autonomie rozhodčí smlouvy je obsažena v čl. V odst. 3 Evropské úmluvy o obchodní arbitráži (dále jen „EÚ“)⁴⁾, podle něhož je rozhodce oprávněn rozhodnout „o existenci nebo platnosti rozhodčí smlouvy nebo smlouvy, jejíž součástí je rozhodčí smlouva“. Tato zásada je vyjádřena i v českém právu, a to v ustanovení § 267 odst. 3 první věty zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ObchZ“): „Je-li součástí jinak neplatné smlouvy dohoda o volbě práva nebo tohoto zákona (§ 262) nebo dohoda o řešení sporu mezi smluvními stranami, jsou tyto dohody neplatné pouze v případě, že se na ně vztahuje důvod neplatnosti“.

Ve francouzské úpravě je separabilita rozhodčí smlouvy nejvíce vyjádřena v rozsudku *Gosset*⁵⁾ z r. 1963,

4) Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 176/1964 Sb. ze dne 3. srpna 1964, o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži.

5) Cass. civ. Ire, 1963, Rev. arb. 1963, str. 60, JDI 1964, s. 82.

kteřý se ale týká výhradně mezinárodní arbitráže. Podle kasačního soudu „v oblasti mezinárodní arbitráže se rozhodčí dohoda, ať byla uzavřena zvlášť nebo obsažena v právním aktu, na který se vztahuje, vždy vyznačuje úplnou právní nezávislostí, kromě zvláštních okolností, kterých se strany v tomto případě nedovolávají, což vylučuje, aby byla dotčena případnou neplatností tohoto aktu“.

II.VIII. Účinky vůči třetím stranám

Co se týče účinků platně uzavřené rozhodčí smlouvy mezi stranami rozhodčí smlouvy, pak jsou tyto účinky, vzhledem k výše řečenému, v podstatě shodné jak v českém, tak ve francouzském právu. Odlišnosti mezi právními řády ale spočívají v přechodu rozhodčí smlouvy na právní nástupce stran. Tato zásada jako taková je přijata víceméně všemi právními řády, Českou republiku a Francii nevyjímaje.

V českém právu je tato zásada zcela jasně vyjádřena v ustanovení § 2 odst. 5 ZoŘŘ, který stanoví: „Rozhodčí smlouva váže také právní nástupce stran, pokud to strany v této smlouvě výslovně nevyloučí“. Ohledně významu tohoto ustanovení nejsou pochybnosti, výraz že „váže také právní nástupce stran“ znamená, že tato vázanost vzniká ze zákona, i pokud si to strany smluvně nedohodly, pouze s výjimkou v případě,

že výslovně stanovily, že tomu tak nebude.

Francouzské právo ve svém NCPC výslovně přechod právního nástupnictví neřeší, nicméně z judikatury francouzských soudů vyplývá možnost přechodu rozhodčí smlouvy také na právní nástupce stran. Jenže zde se skrývá velký rozdíl oproti českému právnímu řádu. Francouzská judikatura totiž připouští přechody na osoby, které nebyly stranou rozhodčí smlouvy, ale jsou členy skupiny společností, v níž se rozhodčí smlouva objevila. Takové rozšíření je dle francouzského práva přípustné, pokud se lze domnívat, že s ním strany konkludentně souhlasily. Takový přechod se objevil například v rozhodčím nálezu *Dow chemical*.⁶⁾ Rozhodčí soud v tomto případě připustil domněnku určité *společné vůle všech zainteresovaných společností* být stranami rozhodčích smluv, ačkoliv je tyto společnosti samy nepodepsaly, a aby se na ně tím pádem vztahovala rozhodčí doložka. Později ještě v judikátu *Kis France*⁷⁾ je toto dále rozšířeno o možnost žalovat mateřskou společnost na základě roz-

6) Rozhodčí nález CCI č. 4131, 23.9.1982, Rev. arb. 1984, str. 137, JDI 1983, str. 899; CA Paris, 21. 10. 1983, Dow Chemical, Rev. arb. 1984, str. 98.

7) CA Paris, 31. 10. 1989, Kis France, Rev. arb. 1992, s. 92.

hodčích smluv uzavřených jejich dceřinými společnostmi, z důvodu kontroly mateřských společností nad obchodním a finančním vedením jejich dceřiných společností.

Druhou odlišností francouzského práva, resp. jeho judikatury od českého pojetí přechodu rozhodčí smlouvy je možnost zmíněná v rozsudku *CIMAT v. SCA*, ve kterém soud rozhodl o možnosti *putování* rozhodčí smlouvy nezávisle na hlavním závazku takto: „v oblasti mezinárodní arbitráže se rozhodčí doložka, právně nezávislá na hlavní smlouvě, převádí s touto smlouvou, bez ohledu na platnost převodu hlavního závazku“.⁸⁾ Jinými slovy, je irelevantní, jestli je právní úkon přechodu hlavní smlouvy platný nebo ne. K přechodu rozhodčí smlouvy dojde nezávisle na tom. Tento přístup velmi silného pojetí autonomie vůle je ovšem podle mého názoru velmi nešťastný. Není vhodné vytvořit nevyvratitelnou právní domněnku stanovící, že strana souhlasila s řešením sporů pomocí rozhodčího řízení, aniž by to mohla platně očekávat v okamžiku, kdy nedošlo ani k přechodu smlouvy hlavní. Je to analogie např. k zásadě, že „podle

8) Cass. civ. 2e, 28. května 2002, Société Burkinabe des ciments et matériaux (CIMAT) c/ Société des ciments d'Abidjan (SCA); Rev. crit. DIP 2002, str. 759, RTDcom, 2002, str. 667.

francouzského práva podléhají promlčení zásadně všechna práva majetková, kdežto práva osobní se nepromlčují.⁹⁾

III. Pravomoci rozhodců

III.I. Pojmy „pravomoc“ a „příslušnost“

Předmětem pravomoci rozhodce je rozsoudit spor mezi dvěma a více stranami pomocí autoritativního výroku a tímto rozhodnout o jejich právech a povinnostech. Zatímco ale u obecných soudů není ohledně významu samotného pojmu pravomoc sporu, tak v českém právu je tento pojem víceznačný, protože v případě rozhodců dochází dle právní teorie ke splývání pojmu pravomoci a příslušnosti. Rozhodčí smlouva přenáší na rozhodce pravomoc rozhodnout o sporu, ale zároveň se rozhodčí smlouvou stává rozhodce i příslušným k rozhodnutí daného sporu. Ačkoli z hlediska právní teorie by pravděpodobně bylo správnější hovořit v případě rozhodce o příslušnosti (vycházející z dělení příslušnosti občanským soudním řádem), tak z hlediska výše zmíněného splývání těchto po-

9) Bílý, J.: *Právní úprava promlčení a prekluze v právních řádech EU*. In: *Právní a ekonomické problémy současnosti*. I. Ostrava, Key Publishing 2007, s. 7.

jmů to není problémem. V tomto směru je francouzština přesnější, neboť adekvátně k českému *pravomoc* rozhodce je používán pojem *compétence* znamenající příslušnost.

III.II. Teoretické přístupy vymezující pravomoci rozhodce

Právní úprava rozhodčího řízení je poměrně stručná. Z důvodu pochopení vymezení pravomocí rozhodce a následné praxe týkající se postupu v rozhodčím řízení je proto velmi důležité vyložit rozdíly v teoretickém přístupu k otázce, na jakých základech je založena pravomoc rozhodce. Mnohé pro praxi důležité otázky arbitráže nejsou řešeny výslovně zákonem a je nutné je řešit pomocí výkladu založeného na některé z teorií rozhodčího řízení. Aby situace nebyla příliš jednoduchá, přistupují k arbitráži teorie smluvní, jurisdikční, smíšená a autonomní často ze zcela jiných pozic, což má za následek nejen rozdílný náhled na povahu a teoretický základ arbitráže, ale i docela jiné závěry při zkoumání konkrétních, praxí často řešených otázek. Jedná se například o takové problémy, jako odpovědnost rozhodce za škodu způsobenou jeho špatným rozhodnutím, možnost podání arbitrážní žaloby rozhodci již určenému či jmenovanému, který však dosud funkci rozhodce nepřijal a účinky takového podání, vymeze-

ní rozsahu, ve kterém se použije na rozhodčí řízení občanský soudní řád, přípustnost existence rozhodčích center a jejich zapojení do rozhodčího řízení, povaha rozhodování dle zásad spravedlnosti a mnohé další.

III.III. Pojetí v českém právu

Bohužel názor na danou problematiku není v českém právu jednotný. Ačkoliv mnohé teoretické publikace se přiklání k jurisdikční teorii, praxe jednoznačná není. Ve stručnosti můžeme říci, že jurisdikční teorie chápe rozhodčí řízení jako obdobu sporného řízení před státními soudy. Rozhodčí řízení je považováno za jeden z druhů civilního procesu. Základem tohoto přístupu je představa o původu pravomoci rozhodce rozhodovat spor od státu, nikoli z dohody stran. Jediný rozdíl mezi postavením soudce a rozhodce je potom ten, že zatímco soudce odvozuje své ustanovení a autoritu přímo od státu, rozhodce sice odvozuje svou autoritu také od státu, avšak jeho nominace je záležitostí stran. Podle jurisdikční teorie je rozhodčí činnost delegovaným výkonem veřejné moci. Rozhodčí náleží dle ustanovení § 28 odst. 2 ZoŘR jurisdikčním aktem, protože české právo přiznává řádně doručenému rozhodčímu nálezu účinky pravomocného soudního rozhodnutí.

Ovšem co se týče aplikační praxe, tak Ústavní soud České republiky (dále jen „Ústavní soud“) se při odůvodnění některých svých rozhodnutí přidržel teorie smluvní.¹⁰⁾ Ústavní soud totiž dospěl k názoru, že rozhodčí náleží nemá povahu rozhodnutí orgánu veřejné moci a že rozhodčí soud je soukromou osobou, která je soudem jen podle názvu, nepatří do soustavy soudů podle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a není orgánem veřejné moci. Jeho moc tedy není delegována svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud, kterou mu svěřily. Rozhodčí nálezy dle Ústavního soudu nejsou rozhodnutím orgánu veřejné moci. To, co má platit pro stálý rozhodčí soud, tím spíše bude platit pro rozhodce *ad hoc*.

III.IV. Pojetí ve francouzském právu

Teorie francouzského přístupu se jeví jako jasnější. Z povahy ustanovení NCPC je patrné, že obsahuje jak prvky smluvního přístupu, tak i prvky jurisdikčního. Příkladem smluvního principu je ustanovení

10) Srov. usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 22. 10. 2002, sp. zn. IV. ÚS.

článku 1442 NCPC, které zakládá pravomoc rozhodčího soudu přímo na základě smlouvy. Na druhou stranu z ustanovení článku 1476 NCPC, který stanoví, že nález rozhodčího soudu zakládá překážku *res iudicata*, stejně jako rozsudek řádného soudu, lze dovodit uplatnění i jurisdikční teorie. Toto tedy zakládá dle mého názoru nejvhodnější teoretický přístup k rozhodčímu řízení, kterým je teorie smíšená, kombinující prvky jak smluvního, tak jurisdikčního přístupu. Dle smíšené teorie hmotné právo určuje podmínky platnosti rozhodčí smlouvy, včetně podmínek platnosti projevu vůle stran, jejich způsobilosti i dovoledného předmětu smlouvy, zatímco procesní právo stanoví přípustnost vyloučení pravomoci řádných soudů nebo účinky rozhodčích nálezů.

III.V. Smíšená povaha pravomoci rozhodce

Pro pochopení smíšené teorie je ještě nutné zmínit základy teorie smluvní. Ta spočívá na premise, že rozhodčí nález je pokládán za smluvní účinek rozhodčí smlouvy a výhradně ze soukromoprávní povahy také vychází jeho pravomoc. Soukromoprávní teorie tedy považuje rozhodčí nález už od 18. století výhradně za soukromoprávní akt, „kde na místo státní reglementace nastupují autoregulační mechanismy ...

Spencerova suverenita soukromoprávní smlouvy, uvolňující nové možnosti a podněty soukromé iniciativě“.¹¹⁾

Z pohledu na pravomoci rozhodce je patrné, že nejvhodnější se jeví pojetí jeho pravomoci jako smíšené. Smluvní prvky se projevují tím způsobem, že celý proces odebrání pravomoci k řešení sporů obecným soudům a její přenesení na rozhodce je založené čistě na dohodě stran, je jejich společnou vůlí. Rozhodce je totiž nadán pouze pravomocí k rozhodnutí sporu (tzv. *jurisdiction*), která je založena na základě vůle stran aby rozhodl o jejich sporu. Pokračováním této vůle je např. ustanovení §19 odst. 1 ZoŘŘ, které stanoví, že strany se mohou dohodnout na postupu, kterým mají rozhodci vést řízení. Hlavním důsledkem smluvního pojetí je to, že rozhodci nemají donucovací pravomoc; např. provádění dokazování pomocí třetích osob je proto omezeno na to, jestli se třetí osoby dobrovolně zúčastní rozhodčího řízení a jestli budou ochotny svědčit. Pokud ne, tak je zde rozhodci poskytnuta možnost obrátit se na pomoc k obecnému soudu (pomocná pravomoc obecných soudů vzhledem k rozhodčímu řízení). Stejně tak rozhodci nemohou vydávat

11) Bílý, J.: *Moc a právo v evropské politické tradici*. Praha, Eurolex Bohemia 2004. s. 70.

předběžná opatření. V českém ZoŘŘ je toto upraveno v ustanovení §22, které stanoví, že „Ukáže-li se v průběhu rozhodčího řízení nebo i před jeho zahájením, že by mohl být ohrožen výkon rozhodčího nálezu, může soud na návrh kterékoli strany nařídít předběžné opatření“.

III.VI. Určování pravomoci rozhodčího soudu

Odlišnost rozhodčích soudů (*ad hoc* i stálých) spočívá hlavně v tom, že se jedná o *ad hoc* soudní orgány. Pravomoc obecných soudů rozhodovat spory je daná až na výjimky vždy, zatímco rozhodce v zásadě pravomoc nemá. Bylo proto třeba vyřešit otázku, zdali má mít rozhodčí soudce oprávnění rozhodnout ve věci vlastní pravomoci, která se bytostně dotýká i jeho případné odměny.

Kontinentální právo se nakonec shodlo na odpovědi, že rozhodce má pravomoc rozhodovat o své pravomoci.

III.VI.I. Zásada pravomoc-pravomoc

Dle této zásady je oprávnění rozhodčího soudce rozhodnout o své vlastní pravomoci základním pravidlem rozhodčího řízení. Pro tuto zásadu se používají různé názvy, například anglický *competence-competence*, francouzský *principe de la compétence-compétence* anebo

nejnověji i české zásada *pravomoc-pravomoc*.

Účinek této jednotné zásady je však v České republice a Francii odlišný.

Dle ustanovení § 15 ZoŘŘ „rozhodci jsou oprávněni rozhodovat o své pravomoci“. Podobnou formulaci můžeme nalézt také v čl. V odst. 3 EÚ (rozhodce je „oprávněn rozhodnout o své vlastní příslušnosti“) anebo v čl. 23 odst. 1 Řádu rozhodčího soudu při HK a AK ČR „o pravomoci (příslušnosti) Rozhodčího soudu rozhoduje jeho předsednictvo“.

Otázku vnitrostátní arbitráže ve Francii řeší čl. 1466 NCPC: „pokud před rozhodcem jedna ze stran zpochybňuje pravomoc rozhodce co do jejího principu nebo rozsahu, přísluší rozhodci rozhodnout o platnosti a mezích jeho ustavení“. Podobně se judikatura staví i k mezinárodnímu rozhodčímu řízení. O své pravomoci tak nejprve rozhoduje rozhodčí soudce, ve výjimečných případech zjevné neplatnosti (*nullité manifeste*) může jedna ze stran namítnout nulitu přímo u obecného soudu.

Francouzské právo rozlišuje dvojí působení zásady *pravomoc-pravomoc*. Pozitivním účinkem je možnost rozhodčího soudce rozhodnout o své pravomoci. Negativním účinkem je nemožnost státního soudu rozhodovat o této otázce, jeho pravomoc je rozhodčí smlouvou derogována a přenesena na rozhodčí soud.

Významem pozitivního účinku zásady *pravomoc-pravomoc* je, že rozhodčí soudce rozhoduje nejenom o existenci a mezích své pravomoci, má také právo vykládat rozhodčí smlouvu a právo na ochranu proti obecným soudům. Základem pro posouzení pravomoci je pro rozhodce text rozhodčí smlouvy.

III.VI.II. Vztah zásady *pravomoc-pravomoc* a autonomie rozhodčí smlouvy

Rozhodci mohou v případě námitek vůči hlavní smlouvě posoudit tuto smlouvu a případně ji prohlásit za neplatnou bez toho, aby zároveň dospěli k neplatnosti rozhodčí smlouvy. Jejich pravomoc tak zůstane zachována. Tato zásada – zásada autonomie rozhodčí smlouvy – ale neopravňuje rozhodce řešit otázku platnosti anebo neplatnosti samotné rozhodčí smlouvy.

Společným znakem obou zásad je presumování vůle stran předložit všechny sporné otázky rozhodci. Zachovává se tak jednotnost řízení. Tento pozitivní účinek zásady *pravomoc-pravomoc* se však může uplatnit jenom v případě, že je nejprve žalováno u rozhodčího soudu a nikoliv před soudy obecnými. V takovém případě se uplatní negativní účinek zásady *pravomoc-pravomoc*, který chrání rozhodčí řízení před zásahy obecných soudů.

Negativní účinek zásady *pravomoc-pravomoc* směřuje vůči obecným soudům. Tyto soudy totiž na jejím základě musejí zastavit soudní řízení, pokud vyplyne, že tato věc má být řešena v rozhodčím řízení.

III.VI.III. Absolutní negativní účinek ve francouzském právu

Negativní účinek je ve Francouzském zákoníku občanského procesu upraven v čl. 1458 následovně: „*Státní soud se musí prohlásit nepřislušným, pokud je mu předložen spor, v němž byl spis již předán rozhodčímu soudu na základě rozhodčí smlouvy. Pokud spor ještě nebyl předán rozhodčímu soudu, státní soud se také musí prohlásit nepřislušným, ledaže by rozhodčí smlouva byla zjevně neplatná. V žádném případě státní soud nemůže svou nepřislušnost prohlásit z moci úřední*“. Tento článek může být přímo použit na mezinárodní rozhodčí řízení.

Jedině v případě, že rozhodčí soud není sestaven a zároveň je rozhodčí smlouva zjevně neplatná (*manifestement nulle*), může obecný soud odmítnout námitku existence rozhodčí smlouvy. Obecné soudy však tuto možnost skoro vůbec nevyužívají a spíše bez dalšího řízení při existenci rozhodčí smlouvy zastaví.

Takovýto absolutní negativní účinek je však v českých podmínkách odmítán, hlavně z důvodu hospodárnosti řízení, šetření nákladů i času. Pokud obecný soud rozhodne o neplatnosti rozhodčí smlouvy, strany mohou případnou žalobu podat už jenom u obecných soudů. V České republice má tak rozhodčí smlouva jenom tzv. *relativní negativní účinek*. Upravuje jej ustanovení § 106 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Při otázce své pravomoci využije český soud předpisy *lex fori*, na základě kterých může soud posuzovat platnost rozhodčí smlouvy. Na základě vlastního úsudku pak řízení zastaví, přerušší nebo věc projedná. Francouzský soud by mohl ve věci rozhodnout jenom v případě již zmiňované zjevné neplatnosti.

Dle ustanovení § 106 OSŘ soud řízení zastaví jenom, jestliže žalovaný namítne existenci rozhodčí smlouvy a pokud následně zjistí, že rozhodčí smlouva platně derivuje jeho pravomoc. Věc tak může projednat například v případech, že se jedná o nearbitrovatelný spor, že rozhodčí smlouva je neplatná, neexistuje nebo že projednání daného sporu by přesáhlo její rámec, anebo že se rozhodčí soud odmítl věci zabývat.

III.VII. Subjekty a moment rozhodování o pravomoci rozhodčího soudu

Problémem u rozhodčího řízení je neexistence nezaujatého orgánu, který by o pravomoci rozhodců rozhodoval. Tak jako rozhodci jsou i obecné soudy soudci ve vlastní věci, jelikož rozhodují také o své (ne)pravomoci. Další nejasností v rozhodčím řízení je skutečnost, kdy má soud rozhodovat o pravomoci rozhodců.

Ve francouzské úpravě je jasné stanoveno, že soud o pravomoci rozhoduje pouze na základě námitek stran, a to před jeho prvním úkonem ve věci samé. Česká úprava není jednoznačná, lze debatovat, zda má soud rozhodnout o pravomoci rozhodců pouze k námitce stran, nebo i z úřední pravomoci. Tyto dva teoretické přístupy jsou zmiňovány i v literatuře, první přístup prosazovaný Komentářem k OSŘ (nakladatelství C. H. Beck) pod vedením J. Bureše¹²⁾, druhý přístup je zastáván kolektivem A. Winterové v Komentáři k OSŘ.¹³⁾ Žalovaný musí námitku uplatnit nejpozději při jeho prvním úkonu ve věci samé (§ 106 odst. 1 první věta OSŘ).

12) Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol.: *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* Praha: C. H. Beck 2003. s. 370.

13) Winterová, A. a kol.: *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou.* Praha, Linde 2003. s. 186.

III.VIII. Rozhodování o pravomoci rozhodce podle platného práva

Při kontrole pravomoci rozhodců můžeme v zásadě rozlišovat tři fáze této kontroly:

- (i) Rozhodčí soud rozhoduje přímo o své pravomoci jenom, když to jedna ze stran navrhne,
- (ii) řádný soud nepřímo kontroluje pravomoc rozhodčího soudu v případě opravného prostředku vůči rozhodčímu nálezu,
- (iii) řádný soud navíc nepřímo posuzuje pravomoc rozhodčího soudu pokud má příležitost rozhodovat o své vlastní pravomoci.

I když některé právní řády, typicky zemí *common law* umožňují přímou kontrolu pravomoci řádným soudem, tak dle judikatury francouzského kasačního soudu je možnost podat žalobou na určení, zda pravomoc rozhodčího soudu je či není dána, jednoznačně vyloučena.

Co se týče jednotlivých variant posouzení kompetence rozhodce k řešení sporu, francouzská judikatura dává rozhodci přednost v posouzení své pravomoci, zatímco úprava ČR mu takovou možnost poskytuje jen v případě, že spor byl jako první předložen jemu a ne obecnému soudu. Každopádně rozhodčí soud rozhoduje o své pravo-

moci vždy, když jakákoli strana namítá jeho nepřislusnost.

Toto rozhodnutí rozhodce o své pravomoci ale není definitivní, protože ještě nadále může podléhat následné kontrole obecného soudu. Ve francouzské úpravě existuje opravný prostředek namířený přímo proti rozhodnutí rozhodce o vlastní pravomoci. Tento opravný prostředek je založen na tom, že francouzská judikatura pojímá toto rozhodnutí jako druh rozhodčího nálezu (*sentence partielle sur la procédure*), z čehož vyplývá možnost podat návrh na jeho zrušení.

V případě české úpravy není možné jednoznačně říci, jestli takový opravný prostředek existuje. Nejasnost spočívá v tom, jestli se ustanovení o zrušení rozhodčího nálezu (§ 31 až § 35 ZoŘŘ) vztahují na rozhodování rozhodcem o vlastní pravomoci. Spornost spočívá ve faktu, že ZoŘŘ v § 15 odst. 1 stanoví, že „Rozhodci jsou oprávněni rozhodovat o své pravomoci. Dospějí-li k závěru, že jejich pravomoc k rozhodnutí není dána, rozhodnou o tom usnesením“. Z toho lze dovodit, že v případě, že rozhodci rozhodnou, že jejich pravomoc dána je, tak rozhodují nálezem. Nicméně z dikce ustanovení § 23 ZoŘŘ lze dovodit nemožnost vydání částečného rozhodčího nálezu. To však znamená možnost soudního přezkoumání pozitivního rozhodnutí o vlastní pravomoci až po vydání konečného rozhodčího nálezu.

V posledním případě rozhoduje český obecný soud o pravomoci rozhodce v případě, že rozhoduje o své vlastní příslusnosti a jedna ze stran namítá existenci rozhodčí smlouvy. V případě rozhodnutí, že soud je pravomocný rozhodovat o daném sporu, tím také zároveň nepřímo rozhodne o nepravomoci rozhodce. Naproti tomu je dle judikatury francouzského kasačního soudu možnost podat žalobou na určení, zda pravomoc rozhodčího soudu je či není dána, jednoznačně vyloučena.

IV. Závěr

Z výše zmíněného je patrné, že rozhodčí smlouva je naprostým základem pravomoci rozhodce v obou právních systémech – českém i francouzském – a její rozsah určuje rozsah pravomocí rozhodců. Ti „v rámci kontinentálního systému tak právo nevytvářejí, ale nalézají“.¹⁴⁾ Toto je společné pro oba právní systémy, s tím rozdílem, že francouzský je mnohem více nakloněn presumpci správnosti rozhodčí smlouvy, stejně jako benevolentnější v otázce jejího přechodu.

Na druhou stranu je rozsah pravomocí rozhodců omezen pravo-

mocí obecných národních soudů. Z pohledu zákona je rozdělení pravomocí mezi řádnými soudy a rozhodci jednoznačné, zatímco v praxi mohou nastat situace, kdy hranice soudní a rozhodčí pravomoci bude záviset na výkladu rozhodčí smlouvy. V tomto směru je ještě velice podstatný přístup osoby vykládající rozhodčí smlouvu spolu s jejím teoreticko-právním pojetím. Zde je vyspělejší francouzské pojetí, kde je přístup jasně vyřešen jako smíšený, zatímco v českém právu pokračuje rozpor mezi judikaturou Ústavního soudu, který upřednostňuje smluvní pojetí, a teorií, který je nakloněna spíše jurisdikční koncepci.

JUDr. Ing. Miloš Olík
společník ROWAN LEGAL, spol. s r.o.

14) Bílý, J.: *Srovnávací právo*. Brno, B.I.B.S. 2008. s. 8.